

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

КАФЕДРА СТАТИСТИКИ

**НАУКОВІ ПРОБЛЕМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ
НА МАКРО-, МЕЗО- ТА
МІКРОЕКОНОМІЧНОМУ РІВНЯХ**

**ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ
НА МІЖНАРОДНІЙ НАУКОВО-ПРАКТИЧНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ**

**СЕКЦІЯ
«СТАТИСТИЧНІ МЕТОДИ ОЦІНКИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО
РОЗВИТКУ КРАЇНИ І РЕГІОНІВ»**

ОДЕСА 2015

УДК 311.213.3:330.34
ББК 65.051

Статистичні методи оцінки соціально-економічного розвитку країни і регіонів. Міжнародна науково-практична конференція «Наукові проблеми господарювання на макро-, мезо- та мікроекономічному рівнях», Одеса 22-23.04.2015. Одеса, ОНЕУ. – 2015. – 41 с.

Автори:

Підгорний А.З. – к.е.н., професор, завідувач кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Вітківська К.В. – к.е.н., доцент кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Милашко О.Г. – к.е.н., доцент кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Ольвінська Ю.О. – к.е.н., доцент кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Погорелова Т.В. – к.е.н., доцент кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Самотоєнкова О.В. – к.е.н., доцент кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Семенова К.Д. – к.е.н., доцент кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Тарасова К.І. – к.е.н., викладач кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Піскун А.В. – викладач кафедри статистики Одеського національного економічного університету

У тезах доповідей наводяться результати дослідження науковців кафедри статистики щодо застосування сучасних статистичних методів для оцінки соціально-економічних процесів в Україні і окремих регіонах. Висновки та рекомендації авторів можуть бути корисними для викладачів, аспірантів і студентів, які займаються аналізом процесів, що відбуваються в суспільстві та економіці країни.

ЗМІСТ

Милашко О.Г. Індексний аналіз факторів туристичної діяльності.....	4
Погорєлова Т.В. Статистичний моніторинг фінансових результатів економічної діяльності.....	8
Самотоєнкова О.В. Статистичні аспекти дослідження ринку енергоресурсів в Україні.....	12
Ольвінська Ю.О. Проблеми соціально-економічного розвитку країн Євросоюзу	18
Вітковська К.В., Підгорний А.З. Методичні аспекти розрахунку втрат життєвого потенціалу населення на регіональному рівні.....	22
Семенова К.Д. Проблеми статистичного методу оцінювання ризиків на підприємствах	26
Тарасова К.І. Використання статистичної методології в оцінюванні внутрішніх ризиків підприємств	31
Піскун А.В. Основні макроекономічні пропорції України.....	37

СТАТИСТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ РИНКУ ЕНЕРГОРЕСУРСІВ В УКРАЇНІ

Забезпеченість енергоресурсами завжди грала важливу роль в економіці будь-якої країни. В даний час з'явилися поняття «енергобезпека» і «енергонезалежність», що особливо актуально, у тому числі і для України. Сьогодні ми бачимо, що від забезпеченості енергоресурсами багато в чому залежить політика країни, взаємостосунки з іншими країнами, економіка і соціальне життя суспільства.

При визначенні терміна «ринок енергоресурсів» можна виділити широке та вузьке значення цього поняття.

У широкому розумінні ринок енергоресурсів означає сукупність осіб та організацій, які придбавають енергетичні ресурси з метою виробництва та споживання останніх. Таким чином, енергетичний ринок у широкому розумінні містить таких учасників ринку, як підприємства – видобувачі паливно-енергетичних ресурсів, організації, що переробляють ці ресурси, постачальники кінцевої енергії, споживачі енергії, а також підприємства, що виготовляють товари та надають послуги, які забезпечують процес виробництва енергії (наприклад, основні фонди енергетики, тощо).

У вузькому розумінні ринок енергоресурсів є сукупністю осіб та організацій, які придбавають енергоресурси з метою їх споживання. При такому трактуванні терміна «ринок енергоресурсів» у коло учасників ринку не включаються галузі енергетичної інфраструктури. У цілому, з урахуванням факту регулювання ринку енергоресурсів державою, суб'єктами ринку енергоресурсів є:

- підприємства та організації, які видобувають, збагачують, переробляють паливно-енергетичні ресурси;
- виробники електричної, теплової, сонячної, вітрової енергії;
- споживачі енергії – підприємства, організації, установи, а також індивідуальні споживачі – фізичні особи;
- державні органи управління енергоринком;
- профспілки.

Ринок енергоресурсів складається з таких основних ринків:

- 1) ринок нафти і газу;
- 2) ринок вугілля;
- 3) ринок електроенергії.

На даний час на ринку нафти і газу України працюють майже 250 великих підприємств з кількістю працівників понад 230 тис. осіб. Найбільшими нафтогазовидобувними компаніями є акціонерні товариства «Укрнафта», «Укргазвидобування», «Чорноморнафтогаз», що входять у структуру «Нафтогаз України». Найбільш великими з приватних нафтогазовидобувних підприємств є СП «Полтавська газонафтова компанія»,

СП «Укрнафтогазтехнологія», «Пласт», ПАТ «Нафтогазвидобування». Головним органом регулювання ринку нафти і газу є Національна комісія регулювання електроенергетики.

Учасниками ринку вугілля в Україні з боку пропозиції є 19 холдингових компаній з видобутку вугілля, 9 виробничих об'єднань, 13 самостійних шахт, а також майже 270 підприємств допоміжної сфери – шахтобудівних, машинобудівних, транспортних, науково-дослідних та проектно-конструкторських, з кількістю зайнятих понад 560 тис. осіб, у тому числі 360 тисяч працівників шахт [9].

Ринок електроенергії в Україні з боку пропозиції налічує 8 регіональних електроенергетичних систем, що поєднані між собою системоутворюючими лініями електропередач. Розподіл електроенергії здійснюють 24 обласні акціонерні електропостачальні компанії (обленерго) та компанії міста Києва. В Україні 48% електроенергії виробляють 14 ТЕС та 243 промислові ТЕЦ, 45% – 4 АЕС, 7% – 7 ГЕС Дніпровського каскаду та Дністровська ГЕС-1. Наприкінці 2013 року в дію введено другий гідроагрегат Дністровської ГЕС, а в 2015 році планується запуск третього гідроагрегата. Завершується проект будівництва Каховської ГЕС-2. Це дозволить збільшити частку гідроенергетики з 7 до 15% [9].

У структурі використання енергоресурсів в Україні спостерігається усталена тенденція скорочення природного газу та збільшення споживання електроенергії, що в першу чергу пояснюється високими цінами на природний газ.

Взаємовідносини між учасниками ринку енергоресурсів будуються на підставі договорів, що укладаються на різний термін, а також оперативних угод. Договори різняться за предметом угоди (постачання певного виду енергетичних ресурсів, транспортування ресурсів, координація комерційної діяльності, координація технологічної діяльності і т. д.), за тривалістю дії (довгострокові, короткострокові) та складом сторін, які беруть участь.

Проте основними предметами договорів, що укладаються на ринку, є постачання енергоресурсів і надання послуг з організації функціонування ринку, зокрема диспетчеризація технологічних процесів. Вважається, що на стабільно функціонуючому ринку значний обсяг угод припадає на довгострокові договори, які укладаються на термін не менше одного року. У більшості країн Західної Європи діють правила, які припускають, що довгостроковий договір вважається автоматично продовженим, якщо за три місяці до закінчення терміну угоди жодна із сторін не робить заяви про відмову від договору чи перегляду його умов [1].

Договір про транспортування енергоресурсів укладається кожним учасником ринку з відповідними компаніями із зазначенням умов оплати за підключення і транзит або передачу енергоресурсів. Так, наприклад, вартість передачі 1 кВт·год електроенергії визначається як відношення прогнозованого на розрахунковий період прибутку (витрати плюс

прибуток), необхідного для утримання і розвитку системоутворюючих мереж до сумарного прогнозованого на той же період обсягу купівлі електроенергії.

Для аналізу ринку енергоресурсів широко використовуються статистичні прийоми та методи: відносних і середніх величин, аналізу варіації, аналізу динаміки, індексний метод, кореляційно-регресійний аналіз.

Облік паливно-енергетичних ресурсів здійснюють у натуральних одиницях виміру: тоннах, тис. м³, м³ щільних, тис. кВт·год, Гкал. Для визначення загальних обсягів використання енергоресурсів, а також частки окремих видів ресурсів у загальному обсязі всі види енергоресурсів перераховують в умовні за нафтовим або вугільним еквівалентом.

До основних показників ринку енергоресурсів, які розраховує та аналізує статистика, належать [2]:

1. Обсяг видобутку власних енергетичних ресурсів органічного походження (нафти, вугілля, газу) та виробництва електроенергії у натуральних одиницях виміру.

2. Обсяг імпорту та експорту окремих видів енергоресурсів у натуральних одиницях виміру.

3. Обсяг реалізації споживачам окремих видів енергоресурсів у натуральних одиницях виміру та загального обсягу в одиницях умовного палива.

4. Обсяг загального споживання паливно-енергетичних ресурсів (ПЕР) у млн. тонн умовного палива (Н ПЕР у.п.).

5. Частка імпорту енергоресурсів, нетто, % від загального обсягу енергоспоживання. Розраховується відношенням чистого імпорту енергоресурсів (імпорт – експорт) до загальної кількості спожитих енергоресурсів:

$$d_{\text{імп.}} = N_{\text{чист.імп.}} / N_{\text{ПЕР.}}$$

6. Рівень споживання енергії на душу населення, кілограмів нафтового еквівалента на 1 людину (кне/люд.) – розраховується відношенням обсягу загального споживання паливно-енергетичних ресурсів (Н ПЕР у.п.) до середньорічної кількості населення \bar{S} :

$$h_{\text{ПЕР/люд.}} = N_{\text{ПЕР у.п.}} / \bar{S}.$$

7. Установлена потужність електростанцій (N), млн. кВт, у тому числі теплових, атомних, гідроелектростанцій.

8. Частка електроенергії, що виробляється за допомогою вугілля, % – розраховується відношенням обсягу електроенергії, що виробляється за допомогою вугілля, до загального обсягу виробництва електроенергії:

$$d_E(\text{вуг.}) = E(\text{вуг.}) / E_{\text{заг.}} \times 100.$$

9. Частка електроенергії, що виробляється за допомогою нафти, % – розраховується відношенням обсягу електроенергії, що виробляється за допомогою нафти, до загального обсягу виробництва електроенергії:

$$d_E(\text{наф.}) = E(\text{наф.}) / E_{\text{заг.}} \times 100.$$

10. Енергомiсткiсть валового внутрiшнього продукту – розраховується вiдношенням обсягу спожитих енергоресурсiв (млн. т у.п.) до обсягу ВВП:

$$h_{\text{ВВП}} = N_{\text{пер у.п.}} / \text{ВВП.}$$

Енергомiсткiсть валового внутрiшнього продукту показує, скiльки кг умовного палива енергоресурсiв припадає на 1 грн. або на 1000 грн. ВВП.

11. Повна енергомiсткiсть промислової продукцiї – розраховується вiдношенням обсягу витрат енергоресурсiв на виробництво промислової продукцiї (млн. т у.п.) до вартостi промислової продукцiї:

$$h_{\text{пром.}} = N_{\text{пер у.п. пром.}} / \text{ВП пром.}$$

12. Повна енергомiсткiсть сiльськогосподарської продукцiї – розраховується вiдношенням обсягу витрат енергоресурсiв на виробництво сiльськогосподарської продукцiї (млн. т у.п.) до вартостi сiльськогосподарської продукцiї:

$$h_{\text{с.г.}} = N_{\text{пер у.п. с.г.}} / \text{ВП с.г.}$$

13. Питомi витрати палива, теплоенергiї та електроенергiї на виробництво окремого виду продукцiї (робiт) – вiдношення фактичних загальних витрат палива або енергiї на виробництво цього виду продукцiї (робiт) до загальної кiлькостi виробленої продукцiї (виконаної роботи).

14. По окремих компанiях, якi дiють на ринку енергоресурсiв, визначають показники прибутку, рентабельностi, окупностi iнвестицiй та iншi показники ефективностi дiяльностi.

Упровадження прозорого ринку енергоресурсiв та забезпечення рiвноваги мiж рiзними видами енергоресурсiв як iмпортними, так i тими, що виробляються в серединi краiни, є головними завданнями над якими працює Уряд Украiни. Актуальнiсть реформ обумовлена також вступом Украiни до Європейського енергетичного спiвтовариства. Украiнська енергетична бiржа є членом Європейської Бiзнес Асоцiацiї.

За даними енергетичного балансу Украiни обсяг споживання енергоресурсiв у 2013 році наведено у таблицi 1 [8, с. 86-87]. Розрахованi у таблицi 1 показники структури споживання енергоресурсiв в економiцi Украiни, показують, що найбільшу питому вагу становить споживання природного газу – 39,9% та споживання вугiлля i торфу – 33,2%. Значно менша питома вага споживання електроенергiї – 18,6%, нафти – 7,1%, на iншi види ресурсiв припадає всього 1,2%.

Таблиця 1

Споживання енергоресурсiв в Украiнi у 2013 році

Види енергоресурсiв	Обсяг споживання, тис. тонн нафтового еквiвалента	Структура споживання, %
Вугiлля i торф	43098	33,2
Газ природний	51707	39,9
Нафта	9190	7,1
Електроенергiя	24084	18,6
Iншi види ресурсiв	1563	1,2
Загальне споживання	129642	100,0

При аналізі ринку енергоресурсів України в першу чергу необхідно визначити ступінь забезпечення потреб у різних видах енергоресурсів власним добуванням. У таблиці 2 наведено дані щодо обсягу власного добування і загального споживання вугілля, природного газу та нафти [8, с. 89], а також розраховані коефіцієнти забезпечення потреб в цих енергоресурсах власним добуванням.

Таблиця 2

Власне добування, загальне споживання і коефіцієнт забезпечення потреб в енергоресурсах власним добуванням

Роки	Вугілля, млн. т			Газ природний, млрд. м ³			Нафта (вкл. газовий концентрат), млн. т		
	Власне добування	Споживання	Коефіцієнт забезпечення потреб, %	Власне добування	Споживання	Коефіцієнт забезпечення потреб, %	Власне добування	Споживання	Коефіцієнт забезпечення потреб, %
2000	62,4	63,3	98,6	17,9	68,4	26,2	3,7	9,4	39,4
2005	60,4	63,9	94,5	19,9	71,5	27,8	4,4	18,8	23,4
2010	55,0	67,8	81,1	19,9	55,9	35,6	3,6	11,3	31,9
2013	64,2	70,8	90,7	20,3	48,3	42,0	3,1	3,8	81,6

З таблиці 2 бачимо, що за період з 2000 року до 2013 року збільшився обсяг власного добування вугілля – з 62,4 млн. тонн до 64,2 млн. тонн, тобто на 2,9%, але загальне споживання вугілля, тобто попит на цей вид енергоресурсу збільшився значно більше – з 63,3 млн. тонн до 70,8 млн. тонн або на 11,8%. Відповідно з 98,6% до 90,7% зменшився коефіцієнт забезпечення потреб економіки у вугіллі власним добуванням, що призвело до зменшення запасів попередніх років та імпортової закупівлі вугілля. Але все ж таки ступінь задоволення попиту на вугілля власною пропозицією досить значна.

Зовсім інша тенденція спостерігається на ринку нафти. Значне скорочення споживання нафти за період з 2000 року до 2013 року призвело до зростання ступені задоволення потреб у нафті власним добуванням до 81,6%.

Обсяг споживання природного газу в Україні за період з 2000 року також значно скоротився – з 68,4 млрд. м³ до 48,3 млрд. м³ або на 29,6%, а обсяг власного добування за рік становить близько 20 млрд. м³, тобто Україна власним добуванням у 2013 році забезпечила тільки 42,0% загальних потреб у газі. Недостатня кількість природного газу імпортується з Росії та інших країн.

Слід відмітити, що попит на електроенергію повністю задовольняється власною пропозицією і, крім того, Україна експортує значну частку виробленої електроенергії.

Ефективність використання паливно-енергетичних ресурсів в

економіці країни та міжнародні порівняння проводяться за показником енергомісткості ВВП. За даними Держенергоефективності [10], у 2013 році на 1 грн. ВВП в Україні витрачали 0,613 кг умовного палива, що на 4,2% менше ніж у 2010 році та на 16,1% менше ніж у 2005 році. Для України характерна тенденція зниження енергомісткості ВВП, але в порівнянні з іншими країнами цей показник ще досить значний. Наприклад, енергомісткість ВВП України перевищує енергомісткість ВВП Німеччини у 3,8 раз, США – у 2,7 раз, Китаю – у 1,7 раз, Росії – у 1,5 раз.

Програма енергонезалежності України передбачає забезпечення енергетичної безпеки, перехід до енергоефективного споживання та економне використання енергоресурсів за допомогою інноваційних технологій.

Література:

1. Мельник Л.Г., Карінцева О.І., Сотник І.М. Економіка енергетики : навчальний посібник. – Суми : Університетська книга, 2006. – 237 с.
2. Підгорний, А. З. Статистика ринків: навчальний посібник / А. З. Підгорний, О. В. Самоєнкова. - Одеса: Атлант, 2015. – 408 с.
3. Самоєнкова О. В. Економічна статистика : навчальний посібник / О. В. Самоєнкова, Ю. О. Ольвінська. – Одеса : ОДЕУ, 2010. – 182 с.
4. Самоєнкова О. В. Статистика ринку товарів і послуг: навчальний посібник / О. В. Самоєнкова, А. З. Підгорний. - Одеса: ОДЕУ, 2008. – 238 с.
5. Самоєнкова О. В. Статистичний моніторинг кон'юнктури товарного ринку. // Вісник соціально-економічних досліджень : зб. наук. праць. – Одеса : Одеський держ. ек. ун-т, 2008, № 31, с. 324-330.
6. Статистические методы – междисциплинарный инструмент изучения социально-экономических процессов / Е. В. Витковская, А. З. Подгорный, Ю. О. Ольвинская, Е. В. Самоєнкова, О. Г. Мылашко, Т. В. Погорелова, Е. П. Русева, Е. Д. Семенова // Историк-экономист С.Я.Боровой и проблемы современной истории экономики: к 110-летию со дня рождения С.Я.Борового: монография. - 2013. – С. 211-256.
7. Методологія статистичного забезпечення розвитку регіону : Монографія // За заг. ред. канд. економ. наук, професора А. З. Підгорного – Одеса : Атлант, 2012. – 303 с.
8. Статистичний щорічник України за 2013 рік. Державна служба статистики – Київ. 2014. – 533 с.
9. Інформаційний аналітичний центр компанії «Олімп Консалтинг» [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.olimp.net.ua>
10. Газета «День» [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua>